

РОМАН ШЧЕНСИ

ПРОСТОРНА СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДЕ ПОЉСКЕ У ПЕРИОДУ 1960—1985.

Садашње стање индивидуалне пољопривредне производње у Пољској и њена просторна издиференцираност резултат је различитог развоја појединих региона у XIX веку и у међуратном периоду. Била је то, наиме, пољопривреда великих социјално-поседничких контраста, с великим разликама у начину газдовања и у постигнутим производним ефектима. Пољопривреда је такође резултат промена до којих је дошло у последњих 40 година, а које су започете после Другог светског рата аграрном реформом и економском организацијом западних и северних пољских области од стране становника из других региона.

У целом послератном периоду развој индивидуалне пољопривредне производње одвијао се на веома сложен начин. После периода знатног развоја долазило је до застоја, стагнација и регреса, који су били резултат читавог сплета спољних узрока, почевши од:

- променљивих концепција аграрне политике, која је тежила у разним периодима реконструкцији аграрне структуре и различитом третирању индивидуалне и подруштвене пољопривреде;
- мало еластичне и недовољно консеквентне политике цена и због корелације између продајних цена пољопривредних производа и цена средстава за пољопривредну производњу, што је довело у разним периодима до њене нерентабилности;
- централног управљања снабдевањем пољопривреде средствима за производњу и тржиштем пољопривредних производа, при недовољној снабдевености индивидуалне пољопривреде;
- низа узрока друштвене и психолошке природе који су се нагомилали током низа година, а били су резултат вођене аграрне политике и политике цена, као и периодично неповољних временских услова, који су проузроковали пад биљне производње а затим и застој или пад сточне производње.

Превео с пољског Угљеша Радновић

Др Роман Шченсни, Институт за географију и просторно планирање ПАН, Варшава.

Сви ови узроци деловали су с различитим интензитетом на индивидуалну пољопривреду, јер је та пољопривреда била регионално издиференцирана, на разним етапама развоја, почевши од традиционалне полунатуралне пољопривреде, па преко полуробне све до тржишне привреде. Синтетички посматрано, *издиференцирани развој индивидуалне пољопривреде* и промене до којих је дошло у периоду 1960—1985. најпотпуније представљају типове пољопривреде. То је синтеза унутрашњих одлика пољопривреде на основу 27 променљивих величина које репрезентују друштвене, организационо-техничке, продукционе и структуралне карактеристике формиране у одређеним условима средине, кроз одређене друштвено-економске процесе. У зависности од различитих фактора спољних, природних а нарочито ванприродних карактеристика, садашњег и прошлих друштвено-привредних система, општег техничког и културног нивоа, аграрне политике и политике цена, па и правних принципа, обичаја и традиције, пољопривреда добија различите форме, испољавајући сличност с различитим типовима.

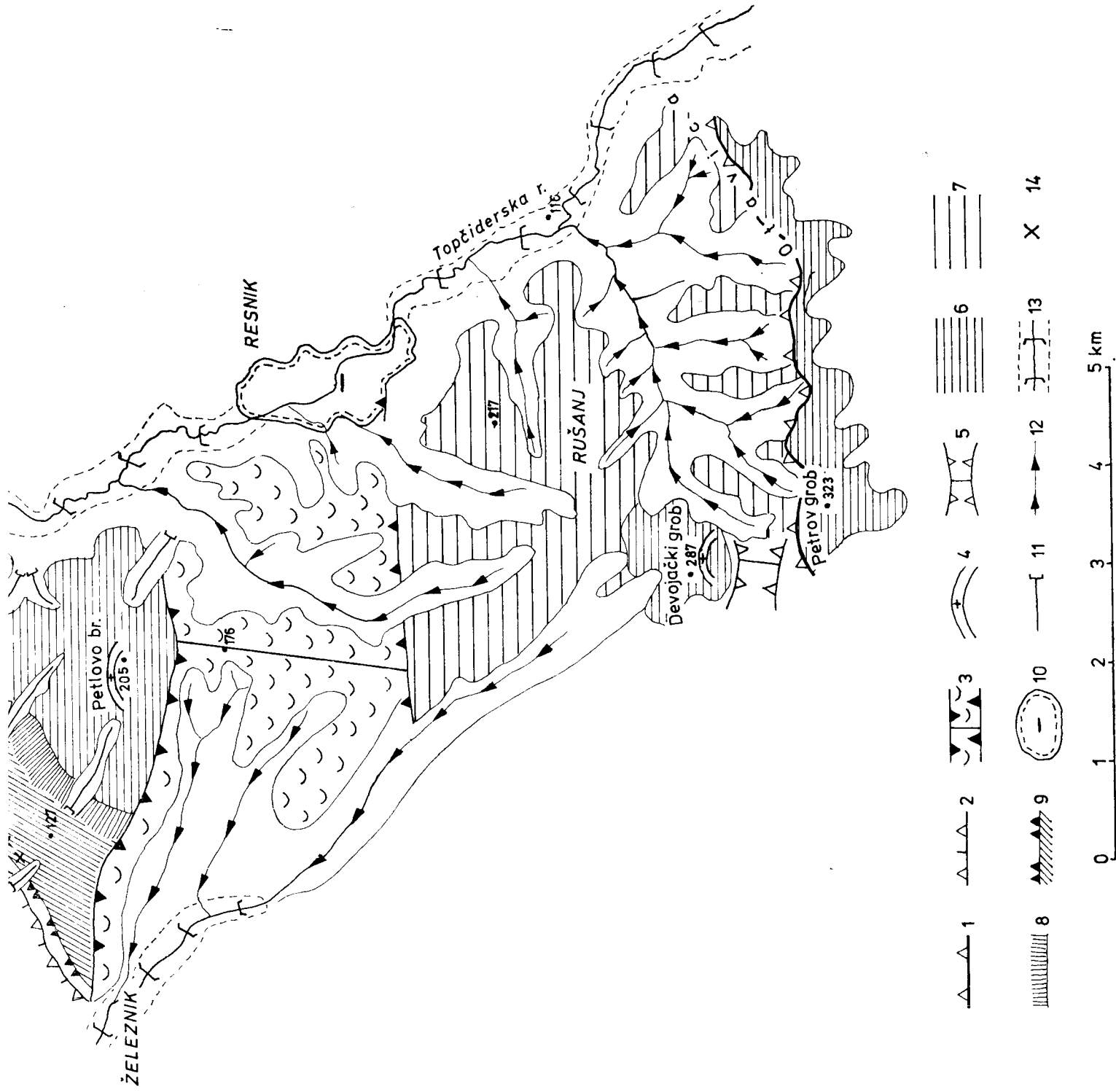
У периоду 1960—1985, као резултат измењених спољних услова и у вези с тим промена структуре пољопривреде, у глобалу је долазило до прелаза од типова који су репрезентовали *традиционалну интензивну полунатуралну пољопривреду*, до типова који су репрезентовали *интензивну тржишну пољопривреду*. Међутим, често је у разним годинама и регионима, услед разних узрока, долазило до промене у супротном правцу и до враћања од тржишне пољопривреде на полуробну па чак и на полунатуралну пољопривреду или секундарно натуралну, која је репрезентовала мешовита газдинства на територији градско-индустријских агломерација.

Типови индивидуалне пољопривреде у 1960. години

Просторна диференцијација типова индивидуалне пољопривреде у 1960. била је резултат постојећег стања у развоју пољопривреде у Пољској. Велики утицај имале су такође промене до којих је дошло после Другог светског рата, пре свега спроведена аграрна реформа и економска организација северних и западних пољских области од стране становника из других региона земље. Ово становништво пренело је на новонасељена подручја традиционалне начине газдовања, који су раније примењивани у другим условима. Период интензивне колективизације *од 1945. до 1956.* зауставио је развој индивидуалне пољопривреде, а тек кад је *колективизација* прекинута и кад је дошло до промена аграрне политике омогућен је постепен развој. Међутим, то је и даље била традиционална пољопривреда, с великим улагањем радне снаге, с малим улагањем капитала (механизација, минерална ђубрива), с невеликим инвестицијама, с ниским или просечном продуктивношћу и ниским нивоом робне производње. Због тога је на знатној територији Пољске превладавала традиционална полунатурална пољопривреда, која је на територије западне и северне Пољске била пренета са других територија од стране становништва које их је насељавало.

Просторна диференцијација *типова индивидуалне пољопривреде* изгледала је овако: (ск. I, А)

а. Североисточна територија Пољске — доминација или превага традиционалне полунатуралне пољопривреде (тип Тпб).

Ск. 3. Геоморфолошка карта Београдске Посавине

А. Облици тектонских процеса

Одсеци-прегиби (у основи раседни): 1, измјену рипањске и пиносавске површи. 2, нижи макишки одсек. 3, дно белопоточко-железничке удолине (рова). 4, сводови са морфоструктурним одликама. 5, рушањска преседалина као фрагмент удолине

Б. Облици ерозивних процеса

6, реликти јединствене (иницијалне) рипањске површи. 7, диференцирани део рипањске површи на јужном ободу белопоточко-железничке удолине (рова) у ширем смислу. 8, виши макишки одсек-прегиб. 9, савска тераса београдске фазе (70—40 m). 10, ресничка котлиница. 11, долине суве скрапћене, полуотворене, висеће. 12, долине В облика. 13, долине равног дна. 14, места аутохтоног шљунка и дробине.

Fig. 3. Carte géomorphologique de la Posavina de Belgrade

А. Formes des processus tectoniques

Pentes-plis (dus essentiellement à des failles): 1. entre les surfaces de Ripanj et de Pinosava. 2, pente inférieure du fossé de Beli potok — Železnik. 4, voûtes à caractéristiques morphostructurales. 5, col de Rušanj en tant que fragment du fossé.

В. Formes de processus d'érosion

6, restes de la surface unique (initiale) de Ripanj. 7, partie différenciée de la surface de Ripanj à la bordure sud du fossé de Beli potok — Železnik au sens large. 8, pente-pli supérieure de Makis. 9, terrasse de la Save — phase de Belgrade (70—40 m). 10, cuvette de Rušnik. 11, vallées sèches karstiques, semi-couvertes, suspendues. 12, vallées en V. 13, vallées à fond plat. 14, endroits à galets autochtones et éboulis.

- б. Територија низа војводства централне Пољске и Доњег Шљонска — равномерно учешће традиционалне, полунатуралне пољопривреде (тип Tmb) и традиционалне полуробне мешовите пољопривреде (тип Tmp).
- ц. Територија низа војводства Поморја и Великопољске — превага полуробне, мешовите пољопривреде (тип Tmp), уз учешће традиционалне, полунатуралне (тип Tmb) и тржишне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Mmp).
- д. Територија северозападне Пољске — превага традиционалне, полунатуралне пољопривреде (тип Tmb), уз учешће полуробне мешовите (тип Tmp) и тржишне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Mmp).
- е. Ополско војводство — доминација традиционалне полуробне мешовите пољопривреде (тип Tmp).
- ф. Лешчинско војводство — равномерно учешће традиционалне, полуробне, мешовите пољопривреде (тип Tmp).
- г. Централна и југоисточна територија Пољске — равномерно учешће традиционалне, полунатуралне пољопривреде (тип Tmb) и традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Tmk).
- х. Територија око градско-индустријских агломерација — равномерно учешће традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Tmk) и секундарно натуралне пољопривреде, типичне за мешовита газдинства (тип Tmo).
- и. Територија јужне Пољске — доминација традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Tmk).

Све у свему, 1960. године у Пољској је преовладала традиционална полунатурална пољопривреда (тип Tmb), знатно је било учешће полуробне, мешовите пољопривреде (тип Tmp), углавном на територији западне Пољске и полуробне, с превагом сточне производње на територији централне и јужне Пољске. Међутим, незнатно је било учешће тржишне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Mmp), углавном на територији западне Пољске као и секундарнонатуралне пољопривреде (тип Tmo).

Типови индивидуалне пољопривреде у 1970. години

Постепени развој индивидуалне пољопривреде у периоду 1961—1970. одвијао се веома споро, с обзиром да је у неким годинама био успорен. И поред промена у аграрној политици, и даље су се јављале многе баријере које су кочиле развој пољопривреде, између осталог и систем обавезног откупа од 1951. године. Индивидуална пољопривреда била је и даље недовољно инвестирана и слабо снабдевена средствима за производњу. У привреди је и даље преовладала теглећа стока, а на један обрачунски трактор долазило је преко 70 ха обрадивог земљишта. Порасла је, додуше, потрошња минералних ђубрива од 32 до 109 kg НКП на 1 ха обрадивог земљишта, али и даље многа газдинства на територији централне и источне Пољске нису употребљавала минерална ђубрива. Порастао је такође, и поред застоја и опадања, број домаћих животиња до 59,6 условних грла стоке на 100 ха обрадивог земљишта. Порасла је такође глобална производња за 21 одсто и робна производња пољопривреде за 35 одсто, а про-

дуктивност земље достигла је величину 47,1 житних јединица на 1 ha обрадивог земљишта.

Актуелне промене структуре пољопривреде биле су, међутим, регионално издиференциране, а најбрже је до њих долазило на територији западне, северне и централно-западне Пољске где је наступила експанзија полуробне и тржишне пољопривреде. Просторна диференцијација типова индивидуалне пољопривреде изгледала је овако (ск. 1, Б):

а. Територија североисточне Пољске — доминација традиционалне, полунатуралне пољопривреде (тип Тmb).

б. Територија низа војводства централне и источне Пољске — равномерно учешће традиционалне, полунатуралне (тип Тmb) и традиционалне полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk).

ц. Територија низа војводства централне и централно-западне Пољске — превага традиционалне, полуробне, мешовите пољопривреде (тип Тmm), уз учешће тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm).

д. Територија Доњег Шљонска и коњинско, торуњско, шчећинско, замојско војводство — равномерно учешће полуробне, мешовите (тип Тmm) и тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm).

е. Територија низа војводства западног Поморја — равномерно учешће традиционалне, полуробне, мешовите пољопривреде (тип Тmm) и тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm), с превагом сточне производње (тип Mmg).

ф. Територија низа војводства Великопољске и Доњег Шљонска — превага тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm), уз учешће полуробне, мешовите (тип Тmm) и тржишне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Mmg).

г. Територија карпатских и поткарпатских војводства — доминација традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk).

х. Територија око градско-индустријских агломерација и индустријализована територија — равномерно учешће традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk), или мешовите (тип Тmm) или секундарно натуралне пољопривреде, типичне за мешовита газдинства (тип Тmo).

Уопште узевши, у 1970. години у Пољској је преовлађивала полуробна пољопривреда (типови — Тmk и Тmm) али је и даље било знатно учешће традиционалне, полунатуралне (тип Тmb) и секундарно натуралне пољопривреде (тип Тmo). Међутим, на територији западне и северне Пољске већ је преовлађавала тржишна пољопривреда (типови — Мmm и Mmg).

У времену од 1971—1975. дошло је до великих и регионално издиференцираних промена у структури индивидуалне пољопривреде. Тај петогодишњи период је био у послератној историји пољске пољопривреде најдужи период високе динамике производње и убрзаног темпа њеног развоја (Гроховски З. 1976).

Динамичан развој пољопривреде био је последица промена аграрне политике, ликвидације постојећих ограничења и промена концепције пољопривреде и давања предности брзом порасту сточне производње засноване на крмном биљу и увозу жита и сточне хране.

Побољшано је снабдевање индивидуалне пољопривреде средствима за производњу. Порасла је механизација за 114 одсто и на 1 трактор припадало је само 39 ha обрадивог земљишта. Порасла је такође потрошња минералног ђубрива до 152 kg НПК на један ha обрадивог земљишта и снабдевање крмним биљем. Повећани су приноси, нпр. приноси житарица до 28,3 квинтала, дошло је до интензивније сточне производње, нпр. стоке до 10.378 хиљада, свиња до 16.987 хиљада комада, итд.

Порасла је такође глобална за 12,6 одсто и робна производња пољопривреде за 27,4 одсто, као и продуктивност земље до 55,5 житних јединица, продуктивност рада до 215,4 житних јединица и ниво робне производње до 26,3 житних јединица на 1 ha обрадивог земљишта.

Динамичан развој пољопривреде довео је такође до знатних промена у просторном размештају типова пољопривреде и до потискивања традиционалне полунатуралне пољопривреде од стране тржишне. Просторна диференцијација ситносопственичких типова индивидуалне пољопривреде изгледа овако (ск. 1, Ц):

а. Територија западне и северне Пољске (Доњи Шљонск, Великопољска, западно Поморје) — доминација тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm).

б. Територија војводства централно-западне и централно-северне Пољске, укључујући зјеленогорско и замојско — равномерно учешће полуробне, мешовите пољопривреде (тип Тmm) и тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm).

ц. Територија низа војводства централно-северне Пољске — превага тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm), уз учешће полуробне пољопривреде (тип Тmm).

д. Територија јужне Пољске — доминација традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk).

е. Територија око градско-индустријских агломерација Шљонска и Лођа — равномерно учешће традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk) и традиционалне секундарне натуралне пољопривреде типичне за мешовита газдинства (тип Тmo).

ф. Територија централно-источне Пољске — мозаик комбинација пољопривредних типова, почевши од традиционалне полунатуралне пољопривреде (тип Тmb), преко полуробне, мешовите пољопривреде (тип Тpm) и с превагом сточне производње (тип Тmk), па све до тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm) и с превагом сточне производње (тип Мmg). Овако велика диференцијација била је резултат постојеће диференцијације пољопривреде и степена промена које су се дешавале.

Уопште узевши, у 1975. години на територији Пољске већ је преовладала тржишна, мешовита пољопривреда, било је такође знатно учешће полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk), док је учешће традиционалне, полунатуралне (тип Тmb) и секундарно натуралне пољопривреде (тип Тmo) било незнатно. Спорадично се јављала тржишна пољопривреда, с превагом сточне производње (тип Мmg) и с превагом биљне производње (тип Мmf). Дошло је, дакле, до експанзије тржишне пољопривреде с територије Великопољске и Поморја на територију централне и источне Пољске.

Типови индивидуалне пољопривреде у 1983. години

Развој индивидуалне пољопривреде од 1976. до 1983. године одвијао се на веома сложен начин. Био је то резултат деловања читавог низа узрока, почевши од променљивих концепција аграрне политике, мало еластичне политике цена, недовољне снабдевености пољопривреде средствима за производњу, као и од неповљних временских прилика у појединим периодима. Није био без значаја ни читав низ узрока друштвене и психолошке природе, на које се надовезала економска криза.

Застоји који су се јављали и пад производње и регрес били су регионално издиференцирани, као што је била издиференцирана и индивидуална пољопривреда у Пољској. И поред назадовања и економске кризе, дошло је ипак до пораста механизације (за 89,8 одсто) али је истовремено дошло до пада потрошње минералног ђубрива до 137,8 kg НПК на 100 ha обрадивог земљишта. Утицај временских услова изразио се у знатном колебању приноса, нпр. приноси житарица кретали су се од 25,8 квинтала у 1976. до 23 квинтала у 1978. и 26,3 квинтала у 1983. години.

Дошло је такође до знатног опадања броја домаћих животиња, смањено се број стоке на 8.831 хиљ. и свиња на 11.167 хиљ. комада. Дошло је и до знатног опадања сточарства. У односу на 1974. опао је број стоке за 14,3 одсто (за 1.481 хиљ. комада), а свиња за 37,9 одсто (за 6.827 хиљ. комада), тако да је постигнут резултат из 1970. године. Дошло је такође до опадања глобалне и робне производње пољопривреде и до пада продуктивности земље, рада и нивоа робне производње.

Промене које су се дешавале биле су регионално диференциране, а до највећих је дошло на територији централне и централно-источне Пољске где је пољопривреда била највише издиференцирана и налазила се на разним етапама развоја. Просторна диференцијација типова индивидуалне пољопривреде у 1983. изгледала је овако ск. 1, Д):

- а. Територија североисточне Пољске — равномерно учешће традиционалне, полунатуралне (тип Тmb) и тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm), с превагом сточне производње (тип Mmg).
- б. Територија централно-западне Пољске и слупско и замојско војводство — равномерно учешће традиционалне, полуробне, мешовите (тип Тmm) и гржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm).
- ц. Територија западне и источне Пољске — доминација тржишне, мешовите пољопривреде (тип Мmm).
- д. Територија карпатских и поткарпатских војводства — доминација традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk).
- е. Територија градско-индустријских агломерација и индустријализована територија јужне и централне Пољске — равномерно учешће традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Тmk) и секундарно натуралне пољопривреде, типичне за мешовита газдинства (тип Тmo).
- ф. Територија агломерације града Лођа — доминација традиционалне, секундарно натуралне пољопривреде типичне за мешовита газдинства (тип Тmo).

г. На територији војводства централно-источне Пољске и јелењогурског и зјеленогурског војводства, где је индивидуална пољопривреда била највише издиференцирана и налази се на разним етапама развоја, јављала се мешавина разних типова пољопривреде, почевши од традиционалне полунатуралне и секундарно натуралне пољопривреде (типови — Tmb и Tmo), па преко полуробне пољопривреде, све до тржишне пољопривреде (типови — Mmg, Mmm и Mmf).

Уопште узевши, на територији Пољске је у 1983. преовладала тржишна пољопривреда (тип Mmm) али је такође знатни удео имала услужна, мешовита пољопривреда (тип Tmm) и с превагом сточне производње (тип Tmk), а нешто мањи традиционална полунатурална (тип Tmb) и секундарно натурална пољопривреда (тип Tmd).

Типови индивидуалне пољопривреде у 1985. години

Нова концепција развоја подразумевала је равноправност индивидуалне и подруктвљене пољопривреде, прихватање принципа рентабилности и самофинансирања пољопривреде и у вези с њом нову политику цена, а и повољне временске услове, што је зауставило назадовање а затим довело до постепеног развоја пољопривреде у 1983. години.

Дошло је до незнатног раста потрошње минералних ђубрива до 148,1 kg на 1 ha обрадивог земљишта, порасла је механизација пољопривреде до 667 хиљ. комада, као и приноси, нпр. приноси житарица до 27,7 квинтала са 1 ha, а пре свега незнатно је порастао интензитет гајења домаћих животиња, нпр. стоке до 8.897 хиљ. и свиња до 12.842 хиљ. комада. Порасла је такође глобална за 5,4 одсто и робна производња пољопривреде за 8,2 одсто и, најзад, продуктивност земље до 57,9 житних јединица, продуктивност рада до 124,9 житних јединица, као и ниво робне производње до 29,9 житних јединица са 1 ha обрадивог земљишта.

Међутим, промене које су се десиле биле су регионално издиференциране, а до највећих промена је дошло на територији централне, јужне и источне Пољске. Просторна диференцијација типова индивидуалне производње у 1985. години изгледа овако (ск. 1, Е):

а. Територија западне Пољске — доминација тржишне, мешовите пољопривреде (тип Mmm).

б. Територија низа војводства северне Пољске — превага тржишне, мешовите пољопривреде (тип Mmm), уз учешће тржишне пољопривреде, са превагом сточне производње (тип Mmw).

ц. Територија низа војводства централне Пољске као и зеленогурско и замојско војводство — равномерно учешће полуробне, мешовите (тип Tmm) и тржишне, мешовите пољопривреде (тип Mmm).

д. Територија карпатских и поткарпатских војводства — доминација традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Tmk).

е. Територија око градско-индустријских агломерација и територија индустријализоване централне Пољске — равномерно учешће традиционалне, полуробне пољопривреде, с превагом сточне производње (тип Tmk) и секундарно натуралне пољопривреде типичне за мешовита газдинства (тип Tmo).

ф. Територија североисточне Пољске — равномерно учешће традиционалне, полунатуралне пољопривреде (тип Tmb) и тржишне пољопривреде (типови — Mmg и Mmm).

г. Територија централне и централно-источне Пољске — мешавина разних типова пољопривреде; почевши од традиционалне полунатуралне (тип Tmb) и секундарно натуралне (тип Tno), преко полуробне, мешовите пољопривреде (тип Tmt), с превагом сточне производње (тип Tmk), па све до тржишне пољопривреде (типови — Mmg, Mmm и Mmf), која указује на просторну диференцијацију индивидуалне пољопривреде, као и на разне етапе њеног развоја.

Издиференциране промене у структури индивидуалне пољопривреде у периоду 1960—1985. испољиле су се у издиференцираним просторним системима типова пољопривреде. Генерално узевши, наступио је прелаз из традиционалне полунатуралне (тип Tmb) и полуробне (тип Tmt) у тржишну, мешовиту пољопривреду (тип Mmm). Дакле, дошло је до експанзије тржишне пољопривреде са територије Великопољске и Поморја на територију централне и источне Пољске и потискивања традиционалне пољопривреде.

Са регионалног аспекта промене које су се десиле биле су сложеније и ишле су у више праваца. Динамичан развој пољопривреде захватио је територију Доњег Шљонска, Великопољске, Поморја и североисточне Пољске, док је до знатног развоја дошло на територији централно-источне Пољске и преласка са традиционалне полунатуралне на полуробну и тржишну пољопривреду.

На територији централне и источне Пољске промене су биле сложеније, а као резултат тога наступио је прелаз са традиционалне полунатуралне пољопривреде на полуробну и тржишну, а касније у периоду назадовања повратак на типове који су се раније јављали. Једино је на територији јужне Пољске све време доминирала полуробна пољопривреда, с превагом сточне производње.

S u m m a r y

ROMAN SZCZESNY

SPACIAL STRUCTURE OF POLISH AGRICULTURE IN THE PERIOD 1960 — 1985.

The present condition of the individual agricultural production in Poland and its spacial differentiation are the result of the different development of the particular regions in the 19. century and in the period between the two Wars. Namely, it was the agriculture of large socialproprietary contrasts with big differences in the management method and in the achieved production effects. The agriculture is also the result of changes which had occurred in the past 40 years, initiated after the World War II by the agrarian reform and economic organization of the western and northern Polish regions by the population from other regions.

Throught the postwar persiond the development of individual agricultural production took place in a rather complex way. After the period of considerable

development pace there occurred some stagnation, standstill and recession, as the result of a whole set of external effects.

Synthetically observed, the differentiated development of individual agriculture and changes that had occurred in the period 1960—1985, make the most complete types of agriculture. It is the synthesis of the internal features of agriculture based on 27 variable values representing the social, organizational-technical, production and structural characteristics created in the particular environmental conditions through the particular socio-economic processes.

In the period 1960—1985, as the result of changed external conditions and, in this connection, the changes of agricultural structure, there generally occurred a transition from the types representing the traditional, intensive semi-subsistent agriculture to those representing the intensive, market-oriented agriculture. However, in different years and regions, owing to different reasons, there occurred frequent changes in opposite direction and return from market-oriented agriculture to semi-market and even semisubsistent agriculture or secondary subsistent agriculture, representing mixed farms on the territory of town-industrial agglomerations.

In 1960 in Poland, prevailed a traditional, semi-subsistent agriculture (*Tmb type*), with considerable participation of semi-market-oriented, mixed agriculture (*Tmm type*), mainly on the territory of western Poland, and of semi-market-oriented production dominated by cattle breeding on the territory of central and southern Poland. However, the share of market-oriented agriculture was insignificant, with prevailing cattle breeding production (*Mmg type*) was mainly present on the territory of western Poland, along with a secondary, subsistent agriculture (*Tmo type*).

In the seventies, Poland was dominated by semi-market-oriented production (*Tmk* and *Tmm types*) with continuing, considerable participation of traditional, semi-subsistent (*Tmb type*) and secondary, subsistent agriculture (*Tmo type*). The territory of western and northern Poland was already dominated by market-oriented agriculture (*Mmm* and *Mmg types*).

In the eighties, on the territory of Poland market-oriented agriculture (*Mmm type*) prevailed, but a considerable share was also taken by semi-market-oriented, mixed agriculture (*Tmm type*) with prevailing cattle breeding production (*Tmk type*), and to lesser extent traditional semi-subsistent (*Tmb type*) and secondary, subsistent (*Tmb type*) and secondary subsistent agriculture (*Tmo type*).

The changes in the structure of individual agriculture in the period under observation (study) have emerged in the differentiated spacial agricultural type systems. Generally, there has been a transition from the traditional semi-subsistent (*Tmb type*) and semi-market-oriented (*Tmm type*) agriculture into the market-oriented, mixed agriculture (*Mnn type*). So, there has been an expansion of market-oriented agriculture from the territory of Great Poland and Coastal Poland to the territory of central and eastern Poland and removal of the traditional agriculture.